

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘

๑. พยัญชนะสังโยคคืออะไร ? สมุจจติ, นิคฺขมติ, หฺงฺโส, อุตฺสาโท ประกอบสังโยคผิดหรือถูก ? ถ้าผิดจงแก้ให้ถูก และบอกด้วยว่า ถูกหรือผิดเพราะอะไร ฯ
๒. อากโหม เป็นสนธิกริโยปกรณฺ์ ในสนธิอะไรได้บ้าง ? และในสนธินั้น ๆ มีหลักเกณฑ์การลงอาคมไว้อย่างไร ? จงตอบพร้อมด้วยตัวอย่าง ฯ ตปนฺหุตมาทิจฺจมิวนฺตลิกฺเข เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ฯ
๓. มโนคณะได้แก่ศัพท์อะไรบ้าง ? เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมให้ทำอย่างไร ? อถ นํ ททโร ตฺวํ ฉินฺนสึสา มาตาปิโตรปิ เต ฉินฺนสึสาติ อุกฺโกสิ เฉพาะคำที่ขีดเส้นให้ไว้ในประโยคนี้เป็นนามศัพท์ชนิดไหน ? เป็นลิงค์ วจนะ วิภัติติ และการันต์อะไร ฯ
๔. วิภัตตินาม กับ วิภัตติอาชยาด เหมือนกันและต่างกันอย่างไร ? จงแจก ภา ธาตุ ในกัตตุจาก วิภัตติหมวดกาลาติปฺตติ เฉพาะปรัสบทมาดู ฯ
๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งเป็นกี่พวก ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? ปารคู (ชโน), โโพธิ (ภาณฺ), อาราโม (ธมฺโม), ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์ที่มาดู ?
๖. สมาสอะไรบ้าง ? นิยมบทปลงเป็นนปฺงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดี่ยว จะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน ? อุปสนฺตราคาทิกฺกิเลโส (ฉินฺนสฺโว) เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์ที่มาตามลำดับ ?
๗. ฌิก ปัจจัย มีในศัพท์ใดไหนบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? อาปายิก (เทวทฺโต), ฌยฺย, คพฺภินี (เทวี) ลงปัจจัยอะไร ? ในศัพท์ใดไหน ? จงตั้งวิเคราะห์ที่มาดู ?

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓ ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. คือพยัญชนะที่ใช้ซ้อนกันได้ หรือพยัญชนะที่เป็นตัวสะกดตามลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะ พยัญชนะซ้อนกัน ดังนี้

๑. พยัญชนะวรรคทั้งหลาย พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้า พยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้

๒. พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้า พยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้

๓. พยัญชนะที่ ๕ สุตวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ ทั้ง ๕ ยกเสียแต่ตัว ง ซึ่งเป็นสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงในภาษาบาลีซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้

๔. พยัญชนะอวรรค ๓ ตัว คือ ย ล ส ซ้อนหน้าตัวเองได้

จะทราบว่าจะประกอบสังโยคผิด หรือถูก พึงอาศัยลักษณะประกอบพยัญชนะข้างต้น

สณฺจรติ ถูก เพราะ จ อยู่หลัง ซ่อน ณ พยัญชนะสุตวรรค ได้ตามหลักข้อที่ ๓

นิกฺขมติ ผิด เพราะพยัญชนะที่ ๓ คือ ค ซ่อนพยัญชนะที่ ๒ อย่างนี้ไม่เป็นไปตามหลักข้อที่ ๒ แก่เป็น นิกฺขมติ เพราะ ข อยู่หลังจึงซ่อน ก ได้ตามหลักข้อที่ ๑

หฺงฺโส ผิด เพราะ ส เป็นพยัญชนะอวรรคอยู่หลัง จะอาเทศนิกคหิตเป็น ง ไม่ได้ แก่เป็น หฺโส

อุตฺสทาโท ผิด เพราะพยัญชนะหลัง คือ ส ซึ่งเป็นตัวตามนั้น เป็นพยัญชนะอวรรค จะซ่อน ต ซึ่งเป็นพยัญชนะวรรคไม่ได้ แก่เป็น อุตฺสทาโท โดยซ่อน ส ตามหลักข้อที่ ๔ ។

๒. เป็นสนธิกริโยปกรณได้ครบทั้ง ๓ สนธิ คือ สระสนธิ พยัญชนะสนธิ และนิกคหิตสนธิ และมีหลักเกณฑ์การลงอาคม ไว้ดังนี้

ในสระสนธิ ถ้าสระ โอ อยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ เสียแล้ว ลง อ อาคม ได้บ้าง ตัวอย่าง โส - สีสวา เป็น สีสวา เป็นต้น ถ้าพยัญชนะอยู่เบื้องปลาย ลบ อ ที่สุดศัพท์หน้าเสียแล้วลง โอ อาคมได้บ้าง ตัวอย่าง ปร - สหสส์ เป็น ปโรสหสส์ เป็นต้น

ในพยัญชนะสนธิ ถ้ามีสระอยู่เบื้องหลัง ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ได้บ้าง ตัวอย่าง

ย	อาคม	ยธา - อิหิ	เป็น	ยถายิหิ
ว	อาคม	อุ - ทิกขติ	เป็น	วูทิกขติ
ม	อาคม	ครุ - เมสฺสติ	เป็น	ครุเมสฺสติ
ท	อาคม	อตต - อตฺโถ	เป็น	อตตทตฺโถ
น	อาคม	อิโต - อายติ	เป็น	อิโตนายติ
ต	อาคม	ตสฺมา - อิห	เป็น	ตสฺมาติห
ร	อาคม	สพฺภิ - เหว	เป็น	สพฺภิเว
ฬ	อาคม	ฉ - อายตน์	เป็น	ฉฬายตน์

ในลัทธิทีวาลง ห อาคมก็ได้ ตัวอย่าง ส-อุชฺ เป็น สุหฺชฺ

ในนิกคหิตสนธิ เมื่อสระกิติ พยัญชนะกิติ อยู่เบื้องหลัง ลงนิกคหิตอาคมได้บ้าง ตัวอย่าง อว-สิโร เป็น อวฺสิโร เป็นต้น

ตปนฺตมาทิจฺจมิวนฺตลิกฺเข เป็น อาเทศนิกคหิตสนธิ และ โลปสระสนธิ ตัดเป็น ตปนฺต-อาทิจฺจ-อิว-อนฺตลิกฺเข

ระหว่าง ตปนฺต - อาทิจฺจ ถ้านิกคหิตอยู่ข้างหน้า สระอยู่ข้างหลัง แปลงนิกคหิตเป็น ม ต่อเป็น ตปนฺตมาทิจฺจ

ระหว่าง ตปนฺตมาทิจฺจ-อิว ถ้านิกคหิตอยู่ข้างหน้า สระอยู่ข้างหลัง แปลงนิกคหิตเป็น ม ต่อเป็น ตปนฺตมาทิจฺจมิว

ระหว่าง ตปนฺตมาทิจฺจมิว-อนฺตลิกฺเข ถ้าสระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็นรัสสะมีพยัญชนะสังโยคอยู่เบื้องหลังกิติ เป็นทีฆะกิติ ลปสระหน้าคือลป อ ที่สุดแห่ง ตปนฺตมาทิจฺจมิว เสีย ต่อเป็น ตปนฺตมาทิจฺจมิวนฺตลิกฺเข ฯ

๓. ได้แก่ศัพท์เหล่านี้ คือ

มน	ใจ	เตช	เดช
อย	เหล็ก	ปย	น้ำนม
อุร	อก	ยส	ยศ
เจต	ใจ	วจ	วาจา
ตป	ความร้อน	วย	วัย
ตม	มีด	สิร	หัว

เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุตศัพท์ของตนเป็น โอ ได้เหมือนคำว่า มโนคโณ หมู่แห่ง มนะ อโยมย ของบุคคลทำด้วยเหล็ก เป็นต้น เว้น วจ ศัพท์ ไม่นิยมเช่นนั้น แต่นิยมเอาสระที่สุตของ ตนเป็น อี เหมือนคำว่า วจิกมมี้ วจิทวารุ ฉะนั้น

ตุว่า เป็น ปุริสศัพท์นาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิกัตติ อ การันต์ ฯ

ฉินฺนสึสา เป็นคุณนาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิกัตติ อา การันต์ ฯ

ฉินฺนสึสา เป็นคุณนาม ปุงลิงค์ พหุวจนะ ปฐมาวิกัตติ อ การันต์ ฯ

๔. เหมือนกันและต่างกัน ดังนี้

เหมือนกัน คือ จัดเป็น ๒ วจนะ คือ เอกวจนะและพหุวจนะ เหมือนกัน ฯ

ต่างกัน คือ วิกัตตินาม จัดไว้เป็น ๗ หมวด สำหรับแจกนามศัพท์เพื่อเป็นเครื่องหมาย ให้ทราบถึงลิงค์ วจนะ การันต์และอายุตนิบาต

ส่วนวิกัตติอาชยาต จัดได้เป็น ๘ หมวด สำหรับแจกมูลศัพท์ฝ่ายกริยาออกเป็นหมวด ๆ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้ทราบถึง กาล บท วจนะ บุรุษ และจัดเป็น ๒ บท คือ ปรัสสบท และอัตตโนบท เป็น ๓ บุรุษ คือ ปฐมบุรุษ มัชยมบุรุษ และอุตตมบุรุษ เพื่อเป็นเครื่องบ่งถึงนามที่เป็นประธานแห่ง กริยา

ได้แจก ฉา ธาตุ ด้วยวิกัตติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปุริส	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	อชานิสฺส	อชานิสฺสสุ
ม.	อชานิสฺเส	อชานิสฺสถ
อุ.	อชานิสฺส	อชานิสฺสามหา ฯ

๕. แบ่งเป็น ๓ พวก และใช้ต่างกันอย่างนี้ คือ

๑. กิตปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว
๒. กิจจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูป และภาวรูป
๓. กิตกิจจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ทั้ง ๓ เหล่า ฯ

ปารคู ลง รู ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถ แห่งตัสสีละ

วิเคราะห์ว่า ปาร์ คจฺฉติ สีเลนาติ ปารคู (ชโน) ฯ

โพธิ ลง อี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ

วิเคราะห์ว่า พุชฺฉติ เตนาติ โพธิ (ฉาณ)

อาราโม (ธมฺโม) ลง ณ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิเคราะห์ว่า อาคนตุวา รมนฺติ เอตฺถาติ อาราโม (ธมฺโม) ฯ

๖. ได้แก่ สมหารทิกุสมาส สมหารทวันทวสมาส และอัพพยี้ภาวสมาส ฯ ทราบได้โดยความนิยมต่างกันแห่งสมาสเหล่านั้น ดังนี้

สมหารทิกุสมาส ต้องมีสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน อ. ตโย โลกา ตีโลกั ฯ

สมหารทวันทวสมาส ต้องเป็นนามนาม ตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปทำนย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน และเป็นบทประธานทั้งสิ้น อ. สมโถ จ วิปัสสนา จ สมถวิปัสสนั ฯ

ส่วนอัพพยี้ภาวสมาส ต้องมี อุปสัค หรือนิบาต เป็นบทหน้า และใช้เป็นประธานของบทหลังด้วย อ. ทรณฺสุส อภาโว นิทฺทรณั ฯ

อุปสนฺตราคาทิกฺกุเลโส (ซีณาสโว) เป็นฉฐฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มี วิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส และฉฐฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

ฉ. ตุล. วิ. ราโค อาทิ เยสฺ เต ราคาทโย (กิเลสา)

วิ. บพ. กัม. วิ. ราคาทโย กิเลสา ราคาทิกฺกุเลสา หรือ ราคาทโย จ เต กิเลสา จาติ ราคาทิกฺกุเลสา

ฉ. ตุล. วิ. อุปสนฺตา ราคาทิกฺกุเลสา ยสุสฺ โส อุปสนฺตราคาทิกฺกุเลโส (ซีณาสโว) ฯ

๗. มีใน โคตตตัททิต และตรตยาทิตัททิต ฯ

ในโคตตตัททิต ใช้แทนศัพท์ได้เฉพาะ อปจจ คัพฺท อย่างเดียว ฯ

ส่วนในตรตยาทิตัททิต ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไป ไม่จำกัด ฯ

อาปายิกอ ลง ณิก ปัจจัย ใน ตรตยาทิตัททิต วิเคราะห์ว่า อปาเย นิพฺพตฺโต อาปายิกอ (เทวทตฺโต)

เถยฺย ลง ณฺย ปัจจัย ใน ภาวตัททิต วิเคราะห์ว่า เถนฺสุส ภาโว เถยฺย หรือลง เถนฺยฺย ปัจจัยตามนัยแห่งรูปสิทธิปกรณ์และศัพท์นิตีปกรณ์ ฯ

คพฺภินิ ลง อี ปัจจัย ใน ททสฺสตติตัททิต วิเคราะห์ คพฺโภา อสุสา อตฺถิตฺติ คพฺภินิ (เทวี) ฯ

พระกิตติสารเมธี เขมจารี วัดทองนพคุณ

สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย.

ตรวจแก้.